

## МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ЧИННИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Авраменко О.О.  
ТОВ «Провіжн Груп»

Проаналізовано погляди вітчизняних та зарубіжних економістів щодо визначення змісту стратегії грошово-кредитної політики, визначено її суб'єкти та об'єкти. Досліджено теоретичні підходи до визначення типів стратегій грошово-кредитного регулювання. Охарактеризовано цілі та принципи проведення політики грошово-кредитного регулювання. Встановлено, що мета грошово-кредитної політики пов'язана з тими завданнями, які повинні бути досягнуті на певному етапі її реалізації. Розглянуто основні інструменти грошово-кредитного регулювання та особливості їх застосування.

**Ключові слова:** грошово-кредитна політика, стратегічні цілі, тактичні цілі, принципи грошово-кредитної політики, об'єкти, суб'єкти та інструменти грошово-кредитної політики.

**Постановка проблеми.** В умовах посиленої активності інтеграційних і глобалізаційних процесів у світі на перше місце виходять питання конкурентоспроможності економіки держави в контексті забезпечення економічної безпеки. В цьому сенсі грошово-кредитна політика може бути високоєфективним інструментом формування конкурентоспроможності національної економіки, оскільки здійснює вплив на чинники, пов'язані з ціноутворенням, використанням матеріальних і трудових ресурсів, рівнем зайнятості та з відтворювальним процесом загалом. Національний економічний інтерес у грошово-кредитній сфері полягає у забезпеченні безперешкодного виконання економічних функцій грошей та кредиту. Це сто-

сується доступності кредитних ресурсів для бізнесу та громадян, функції грошей забезпечувати обмін товарами та послугами, заощадження, інвестиції та міжнародну торгівлю.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питанням грошово-кредитної політики, як складової державної економічної політики держави присвячені праці А. Гальчинського, В. Стельмаха, М. Савлука, А. Мороза, М. Єрмошенко. Окремих проблемам у сфері грошей та кредитів присвячені наукові публікації В. Гейця, П. Нікіфорова, В. Міщенко, А. Гриценка, О. Величко, А. Ставицького та інших вітчизняних фахівців.

**Невирішені частини загальної проблеми.** Разом з тим, в сучасних наукових напрацюваннях не достатньо уваги приділяється механізму формування грошово-кредитної політики в системі економічної безпеки держави. Цим обумовлюється актуальність дослідження механізму функціонування грошово-кредитної політики як чинника забезпечення економічної безпеки держави.

**Постановка завдання.** Метою статті є дослідження теоретичних основ реалізації механізму грошово-кредитної політики держави в контексті забезпечення економічної безпеки держави.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Теоретичні дослідження грошово-кредитної політики як однієї із найважливіших підсистем економічної політики держави, базуються на використанні багатого арсеналу термінів та понять, основними з яких є об'єкти та суб'єкти, стратегії, цілі та пріоритети, критерії, механізми, методи, інструменти тощо (рис. 1).

Ключовим суб'єктом грошово-кредитної політики виступає держава, яка через представницькі органи регулює монетарну сферу. До таких органів належать центральний банк з належними йому функціями провідника грошово-кредитної політики держави, відповідні урядові структури, наглядові органи, комерційні банки, великі компанії, страхові установи тощо.

Об'єктами грошово-кредитної політики є грошовий ринок, грошовий обіг та ринок позичкових коштів, від чого залежить динаміка основних показників розвитку економіки держави. Вибір механізмів грошово-кредитного регулювання, які можуть впливати на такі змінні грошового ринку, як пропозиція грошей, ставка процента, валютний курс, швидкість

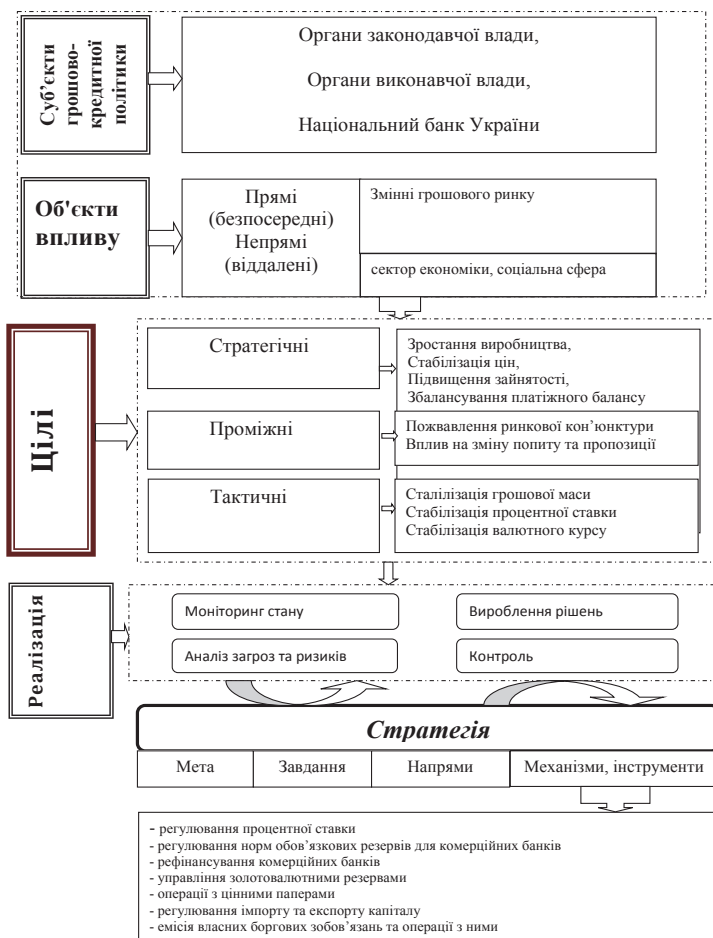


Рис. 1. Механізм формування та реалізації грошово-кредитної політики

обігу грошей тощо, залежить від економічної, політичної ситуації в країні та зовнішніх факторів.

Реалізація грошово-кредитної політики передбачає визначення стратегії та тактики. Саме поняття стратегії було визначено на початку 60-х рр. XX ст. у відомій праці А. Д. Чандлера «Стратегія і структура» як визначення основних довгострокових цілей, адаптація дій та розміщення ресурсів, необхідних для їх досягнення [1].

Стратегія у грошово-кредитній сфері є в першу чергу стратегією центрального банку, тому доцільно розглянути наступні підходи до цього поняття. В теорії стратегічного управління стратегія розглядається як засіб забезпечення цілісності та послідовності прийнятих рішень, «якісна послідовність дій та станів, що застосовуються для досягнення цілей» [2]; «визначення і виявлення цілі організації через довгострокові цілі, програми дій і пріоритетів розміщення ресурсів» [3]. Відповідно до цього, стратегічне управління означає діяльність, що передбачає визначення стратегічних цілей і завдань та підтримання тривалих взаємовідносин з оточенням задля досягнення поставленої мети.

Кричевська Т. з точки зору інституційного підходу виділяє п'ять типів стратегій грошово-кредитного регулювання, а саме [4]:

1. Стратегія реалізації грошово-кредитної політики на основі підходу, коли стратегія політики монетарної влади не повинна узгоджуватись зі змінами макроекономічних показників.

2. Стратегія, що базується на делегуванні монетарної політики незалежному центральному банку.

3. Стратегія на основі об'єднання довгострокової стабільності з короткостроковою дискрецією, тобто правом органу, що приймає рішення, діяти на свій розсуд для реагування на шоки пропозиції.

4. Стратегія, що базується на довірі до зовнішніх джерел, якими частіше всього виступають міжнародні фінансові інститути.

5. Стратегія орієнтована на забезпечення антиінфляційної репутації монетарної влади у вигляді підтримки низької інфляції шляхом тривалого проведення незворотної дискреційної грошово-кредитної політики.

Отже можна стверджувати, що кожна з цих стратегій орієнтована на підтримку стабільності грошової одиниці, разом з тим переважання дискреційних заходів у довготривалому періоді та ігнорування об'єктивних законів може призвести до виникнення загроз економічній безпеці держави.

Грошово-кредитна стратегія характеризує яким чином держава використовує інструменти грошово-кредитної політики для реалізації цілей, визначає процедури прийняття відповідних рішень в умовах певного монетарного устрою. Фахівці виділяють чотири основних принципи грошово-кредитної стратегії, зокрема: цілеспрямованість; транспарентність (прозорість); визначеність часових горизонтів монетарних цілей; відповідальність [5]. Принцип цілеспрямованості ґрунтується на чіткому визначенні цілей грошово-кредитної політики та узгодженні між операційними, проміжними та кінцевими цілями. Принцип транспарентності (прозорості) полягає у інформуванні громадськості відносно проведення грошово-кредитної політики. У сучасних умовах принцип транспарентності пов'язаний із розвитком ідей таргетування і комунікації. Принцип врахування часових і територіальних факторів обумовлений особливостями дії механізму грошово-кредитної політики. В часовому вимірі важливе місце займає лаг, тобто проміжок часу між початком здійснення якихось заходів і очікуваними результатами. Ряд

вчених-економістів приділяють йому важливе значення [6].

Взявши до уваги принципи, розроблені в економічній теорії у сферах стратегічного, фінансового менеджменту та фінансового права цей перелік можна доповнити наступними принципами:

- наукова та методична обґрунтованість. Використання поширених науково-методичних підходів допомагає розробляти реальні плани, узгоджені з параметрами зовнішнього та внутрішнього середовища. Рішення, що розробляються та приймаються, можуть бути ефективними лише при умові, якщо вони науково обґрунтовані. Фахівці стверджують, що без теоретичної бази, послідовна економічна політика не може забезпечити ефективний економічний порядок [7];

- єдність економічної, фінансової і грошово-кредитної політики, що означає на практиці тісну координацію дій центрального банку та інших органів влади, відповідальних за проведення економічної та фінансової політики [8];

- гнучкість – урахування часових характеристик і характеру змін, що відбуваються в економічній системі, чому сприяє наявність надійного зворотного зв'язку;

- ефективність і соціальна орієнтованість, що означає не тільки забезпечення ефективного вирішення проблем у грошово-кредитній сфері, а й зниження соціальної напруги в суспільстві;

- системний підхід, сутність якого міститься в дослідженні певного об'єкта як системи, тобто цілісної множини елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними. Стратегія має охоплювати комплекс процесів соціально-економічного розвитку, усі тенденції, зміни та зворотні зв'язки в його системі.

Отже, грошово-кредитна політика покликана створювати умови, за яких економічні агенти, реалізуючи свободу вибору, здійснювали б дії відповідно до цілей економічної політики. Її реалізація передбачає визначення стратегії та тактики. У свою чергу, побудова стратегії політики передбачає постановку цілей відповідно до завдань, що формуються залежно від економічної ситуації під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів та повинні виконуватись на конкретному етапі. Пріоритет цілей грошово-кредитної політики визначається станом державних фінансів, рівнем стабільності економіки держави, рівнем збалансованості витрат державного бюджету. У зв'язку з цим, представляється доцільним розглянути цілі грошово-кредитної політики у певній ієрархії, яка включає стратегічні, проміжні та тактичні цілі.

Стратегічні цілі – це орієнтири, що розробляються на основі результатів стратегічного аналізу, оцінки рівня конкурентних можливостей та переваг. В часовому вимірі вони є довгостроковими і не вимірюються безпосередньо як грошові величини та не є індикаторами грошово-кредитного ринку. Стратегічні цілі грошово-кредитної політики пов'язані з досягненням найвищих цілей суспільства – максимальною реалізацією конституційних прав громадян у сфері економіки, забезпечення високих рівнів зайнятості та реальних доходів громадян, обороноздатності та макроекономічної стабільності. Їх визначення належить до компетенції законодавчих органів держави.

Для досягнення стратегічних цілей розробляються проміжні цілі, які доповнюють та конкретизують перші. Досягнення проміжних цілей створює сприятливі умови для реалізації стратегічних цілей. Проміжні цілі відіграють особливу роль у механізмі монетарної політики центрального банку. Їх слід

розглядати як проміжну ланку між конкретними монетарними інструментами та стратегічними цілями державної політики. Проміжні цілі є провідником впливу регулятивних заходів та проявом їх ефективності. Адже між моментом проведення того чи іншого конкретного регулятивного заходу (наприклад зміною норми обов'язкового резервування) та адекватною зміною темпів економічного зростання (чи зайнятості) має місце тривалий часовий лаг (4-12 і більше місяців), протягом якого центральний банк не може повною мірою оцінити ефективність впливу його монетарного сигналу, який може бути погашений якимось іншим непередбаченим чинником на грошовому ринку. Зміна ж проміжного показника (наприклад, грошової маси M1) адекватно зміні норми обов'язкового резервування відбудеться значно швидше і просигналізує центральному банку про те, що його дії сприйняті грошовим ринком і повинні вплинути на кон'юнктуру певних ринків (товарних, фінансових або валютних). Одержавши такий сигнал, центральний банк може своєчасно скоригувати свої оперативні регулятивні заходи для найбільш точного виконання стратегічного завдання. Відсутність такої проміжної інформації призвела б до втрати часу і зниження ефективності здійснення центральним банком своєї монетарної політики.

Оскільки орієнтирами досягнення стратегічних цілей грошово-кредитної політики в ринкових умовах є забезпечення збалансованого розвитку економіки, повна зайнятість, стабільність цін та інші визначальні макроекономічні показники, проміжними цілями такої політики є зміна кон'юнктури задля забезпечення стратегічних цілей. Наприклад, поживлення кон'юнктури ринку шляхом зростання грошової маси або зниження відсоткових ставок у короткостроковому періоді може спричинити зростання попиту і цін лише за умови, що ці заходи активізують інвестиційні процеси, зростання виробництва. Можливо також забезпечити збільшення пропозиції, що, у свою чергу, має зупинити зростання цін і стабілізувати їх, але для цього необхідний тривалий період часу. Слід відмітити, що проміжні цілі грошово-кредитної політики можуть змінюватись залежно від стану економіки та фази економічного циклу.

Проміжні цілі не є об'єктом безпосереднього впливу центрального банку, тому йому доводиться шукати ще більш конкретні змінні монетарної сфери, через вплив на які можна досягти проміжних і стратегічних цілей. Набір таких змінних називають поточними (або тактичними) цілями грошово-кредитної політики. Тактичні цілі – це оперативні завдання банківської системи щодо регулювання ключових економічних показників, передусім грошової маси, процентної ставки та валютного курсу, для досягнення проміжних цілей. По кожному з цих показників може ставитися одне з трьох завдань: зростання, стабілізація, зниження. Конкретний напрям зміни економічного показника визначається проміжною ціллю монетарної політики та характером показника. Наприклад, для поживлення ринкової кон'юнктури як проміжної цілі необхідно, щоб на рівні тактичних цілей грошова маса зростала, а процентні ставки знижувалися.

Характерними ознаками тактичних цілей є їх короткостроковість, єдність і певна суперечливість. Ці особливості істотно ускладнюють вибір та механізми реалізації тактичних цілей. Так, якщо зміна маси грошей впливає на зміну сукупного попиту і зачіпає всю макроекономіку, то зміна процентної ставки та валютного курсу може впливати не тільки на сукупний попит, а й на інтереси певних груп

економічних суб'єктів і структурні зміни в економіці. Тому успіх вирішення багатьох регулятивних завдань залежить від правильного поєднання вказаних тактичних цілей. Залежно від економічних показників та пов'язаних з ними тактичних цілей визначаються методи грошово-кредитної політики. Вибір методів та інструментів політики у грошово-кредитній сфері є прерогативою центрального банку. У цьому полягає одна з важливих відмінностей тактичних цілей від проміжних і стратегічних цілей монетарної політики.

Для успішного формування ефективних проміжних та тактичних цілей визначено певний набір критеріїв. Розглянемо основні з них.

1. Узгодженість із цілями вищого рівня. Це ключовий критерій, порушення якого на будь-якому рівні неминуче призведе до невиконання стратегічного завдання, а отже, до неефективності грошово-кредитної політики в цілому.

2. Контрольованість. Для того щоб проміжні та поточні завдання виявилися ефективними для досягнення стратегічної цілі, центральний банк повинен мати можливість постійно контролювати їх динаміку, а самі змінні повинні легко і швидко реагувати на оперативні (поточні) дії центрального банку.

3. Вимірюваність. Проміжна і тактична цілі будуть успішно виконувати свою місію, якщо відповідна змінна легко, точно і швидко може бути виміряна. Саме вимірюваність змінних надасть можливість центральному банку своєчасно визначити ступінь відхилення монетарних процесів від заданої траєкторії та оперативно здійснити коригування своїх дій. Щодо вимірювання змінних, то перевагу надають відсотковим ставкам та грошовим агрегатам [9].

4. Достовірність та своєчасність інформації. Центральний банк зможе своєчасно і точно відкоригувати траєкторію передавального процесу від поточних завдань до стратегічних цілей лише за умови, що потрібні для цього дані про динаміку поточних проміжних цілей будуть достовірними і надходитимуть до банку в найкоротший термін [10].

Реалізація сформованих цілей потребує визначення конкретних інструментів грошово-кредитного регулювання, застосування яких сприятиме досягненню бажаного макроекономічного ефекту.

В сучасній теорії управління не існує однозначної думки відносно поняття інструменти державного управління. На нашу думку інструментами регулювання в економіці можна назвати набір конкретних методів, що застосовуються при реалізації поставлених завдань задля досягнення визначених цілей.

Вибір і поєднання інструментів економічної політики в цілому та грошово-кредитної політики зокрема залежать від прийнятої стратегії. Узагальнення теоретичних напрацювань дає змогу зробити висновок, що інструменти грошово-кредитного регулювання класифікуються за:

- формою впливу: адміністративні, ринкові, селективні;
- об'єктом впливу: кредитна експансія та кредитна рестрикція;
- терміном впливу: короткострокові, середньострокові, довгострокові;
- характером параметрів: кількісні та якісні.

У ринкових економіках грошово-кредитна політика поряд з бюджетно-фіскальною політикою визначає та формує основні параметри функціонування національних економік. Згідно з методологічними підходами з проведення грошово-кредитної політики, спостерігається її розмежування на два основні напрями: прямого (адміністративного) та

опосередкованого (ринкового) впливу на основні параметри грошового обігу.

До ринкових інструментів або інструментів опосередкованої дії належать операції на відкритому ринку, регулювання облікової ставки, зміна норми обов'язкових резервів. Інструменти опосередкованої дії є складовою частиною ринкових механізмів. Ринкові інструменти відрізняються більшою гнучкістю в порівнянні з адміністративними, але результати їх застосування не завжди адекватні поставленій меті. Визначальною їх особливістю є те, що вони пов'язані з іншими ринковими інститутами, які реагують на зміну параметрів грошової маси. Застосування опосередкованих інструментів грошово-кредитної політики вимагає існування ринкового середовища, яке спроможне реагувати на зміну параметрів регульованих змінних. У розвинених економіках вже існують традиції та значні напрацювання в застосуванні опосередкованих інструментів грошово-кредитного регулювання. Що стосується України, то слід зазначити, що використання сучасних інструментів грошово-кредитної політики поступово зростає за рахунок скорочення адміністративних методів впливу на економіку.

Адміністративними є інструменти, які мають форму директив, розпоряджень, інструкцій, які виходять від центрального банку і направлені на обмеження сфери діяльності кредитних інститутів. Вони займають належне місце в практиці центральних банків розвинутих країн, а також отримали широке застосування в країнах, які розвиваються.

Селективні методи регулюють конкретні види кредиту і носять в основному директивний характер. Їх застосування пов'язане з рішенням окремих задач, таких, як обмеження видачі окремих видів позик або позик окремими банками, рефінансування на пільгових умовах окремих комерційних банків тощо. Використовуючи селективні методи, центральний банк зберігає за собою функції централізованого перерозподілу кредитних ресурсів, невластивих центральним банкам країн з розвинутою ринковою економікою, оскільки вони спотворюють ринкові ціни і розподіл ресурсів, стримують конкуренцію на фінансових ринках. Застосування в практиці центральних банків селективних методів впливу на діяльність комерційних банків типово для економічної політики, що проводиться на стадії циклічного спаду, в умовах різкого порушення пропорцій відтворення.

У залежності від конкретних цілей грошово-кредитна політика центрального банку направлена або на стимулювання кредитної емісії (кредитна експансія), або на її обмеження (кредитна рестрикція). Проводячи кредитну експансію центральні банки

переслідують мету підвищення виробництва та поживлення кон'юнктури. За допомогою кредитної рестрикції вони намагаються запобігти так званому «перегріву» кон'юнктури, що спостерігається у періоди економічних піднесень.

За характером параметрів, які встановлюються в процесі впливу центрального банку на грошову сферу, інструменти грошово-кредитного регулювання поділяються на кількісні та якісні. За допомогою використання кількісних засобів здійснюється вплив на стан кредитних можливостей банків, отже, і на грошовий оборот в цілому. Якісні інструменти представляють собою варіант прямого регулювання якісного параметру ринку, а саме – вартості банківських кредитів.

За термінами впливу інструменти грошово-кредитного регулювання поділяються на довгострокові, середньострокові та короткострокові у відповідності до завдань реалізації стратегічних, проміжних та поточних цілей грошово-кредитної політики.

У світовій економічній практиці є декілька основних економічних засобів та методів грошово-кредитної політики, що застосовуються центральними банками. Відповідно до світової практики вітчизняним законодавством встановлено такий перелік основних інструментів грошово-кредитної політики є [11]:

- визначення та регулювання норм обов'язкових резервів для комерційних банків;
- процентна політика;
- рефінансування комерційних банків;
- управління золотовалютними резервами;
- операції з цінними паперами (крім цінних паперів, що підтверджують корпоративні права), у тому числі з казначейськими зобов'язаннями, на відкритому ринку;
- регулювання імпорту та експорту капіталу;
- емісія власних боргових зобов'язань та операції з ними.

Окрім перерахованих основних інструментів в світовій практиці відомі інші інструменти грошово-кредитної політики, різноманітні комбінації яких дозволяють центральним банкам реалізувати грошово-кредитну політику залежно від економічної стратегії держави в конкретний період.

**Висновки.** Таким чином, грошово-кредитна політика, як важлива підсистема загального державного механізму, визначає основні напрями і можливості регулювання економіки з застосування певних методів, механізмів та інструментів. При цьому, як показує світовий досвід, важливою умовою використання інструментів грошово-кредитної політики є забезпечення її тісної взаємодії з бюджетною, податковою та макроекономічною політиками.

### Список літератури:

1. Chandler A.D. *Strategy and Structure: Chapter in the History of the Industrial Enterprises* / A.D. Chandler. – Cambridge, Mass.: MIT Press, 1962.
2. Тренев Н.Н. *Стратегическое управление: учебное пособие для вузов.* – М.: «Издательство ПРИОР», 2000. – 288 с. – ISBN 5-7990-0369-1.
3. *The Strategy Concept and Process: A pragmatic Approach.* – New Jersey: Prentice Hall; 2nd edition. – 1996. – P. 14.
4. Кричевська Т.О. Грошово-кредитне регулювання економіки України в умовах переходу до ринку: автореф. Дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук: 08.00.01 «Економічна теорія» / Т.О. Кричевська; Львів. Нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2001. – 20 с.
5. Гриценко А., Кричевська Т. *Монетарна стратегія: шлях до ефективної грошово-кредитної політики* // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 2. – С. 8-19.
6. Batini N., Nelson E. *Optimal horizons for inflation targeting.* – London: Bank of England, 2000. – P. 8.
7. *Основы экономической политики* / П. Вельфенс, Ин-т соц. экономики Рос. акад. наук. – СПб.: Дмитрий Буланин, 2002. – 495 с. – (Социальная экономика). – ISBN 5-86007-241-4.
8. Воронова Л.К. *Фінансове право: Підручник.* – К.: Прецедент; Моя книга, 2006. – 448 с.
9. Мишкін Ф.С. *Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків: пер. з англ.* / Ф.С. Мишкін. – К.: Вид-во «Основи», 1998. – 963 с. – ISBN: 966-500-150-7.

10. Миллер Р.-Л., Ван-Хауз Д.Д. Современные деньги и банковское дело: 3-е изд. Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 2000 г. – 856 с.
11. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV: Офіц. текст із змін. станом на 01 лип. 20010 р. [Електронний ресурс] / Законодавча база Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

**Авраменко А.А.**

ООО «Провижн Групп»

## **МЕХАНИЗМ ФОРМИРОВАНИЯ И РЕАЛИЗАЦИИ ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНОЙ ПОЛИТИКИ КАК ФАКТОРА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ**

### **Аннотация**

Проанализированы взгляды отечественных и зарубежных экономистов по определению содержания стратегии денежно-кредитной политики, определены ее субъекты и объекты. Исследованы теоретические подходы к определению типов стратегий денежно-кредитного регулирования. Охарактеризованы цели и принципы проведения политики денежно-кредитного регулирования. Установлено, что цель денежно-кредитной политики связана с теми задачами, которые должны быть достигнуты на определенном этапе ее реализации. Рассмотрены основные инструменты денежно-кредитного регулирования и особенности их применения.

**Ключевые слова:** денежно-кредитная политика, стратегические цели, тактические цели, принципы денежно-кредитной политики, объекты, субъекты и инструменты денежно-кредитной политики.

**Avramenko O.O.**

LLC «Provision Group»

## **MECHANISM OF FORMATION AND REALIZATION MONETARY POLICY AS A FACTOR OF ECONOMIC SECURITY SOFTWARE**

### **Summary**

The views of domestic and foreign economists to determine the content of the strategy of monetary policy, to its subjects and objects. Theoretical approaches to defining the types of strategies monetary. Characterized purposes and principles of the policy of monetary control. It was established that the purpose of monetary policy is associated with the tasks to be achieved at a certain stage of its implementation. The main instruments of monetary regulation and their uses.

**Keywords:** monetary policy, strategic goals, tactical objectives, principles of monetary policy, objects, subjects and instruments of monetary policy.